

Peatoimetaja veerg. Ajaloo kaitseks

Helle Ruusing (RiTo 11), peatoimetaja, Riigikogu Kantselei infotalituse infonõunik

Ajaloo räägitakse viimasel ajal palju ja meeleldi ning sageli võib kuulda kaht teineteist välistavat väidet. Esimene neist kinnitab – ja see on ka ajalooteaduses aktsepteeritud arusaam –, et kuigi ajalugu ise on objektiivne, on ajaloo uurimine ja ajaloo kirjutamine alati subjektiivne. Nii pole ükski ajaloo uurimus kunagi objektiivne, vaid püüab objektiivne olla. Eri autorid võivad üht ja sama sündmust erinevalt käsitleda. Vahel kutsutakse üles, et igaüks võib kirjutada oma ajaloo. Põhimõtteliselt võibki kirjutada, ajaloolastel ei ole monopoli ajaloole. Ainult siis peab kirjutaja ja lugeja enesele teadvustama, et nii võib mõni sündmus suureks kirjutatud saada ja teine jälle päris tähelepanuta jääda. Eks kirjanike, poliitikute, luuletajate, filmitegijate jt looming mõjutagi inimeste ajalooteadvust palju enam kui paksud ajaloo uurimused. Samas arvan, et mõtveis, nagu poleks objektiivset pilti ajaloo üldse võimalik saada, sisaldab ka ohtusid. Piisava hulga erinevate tõsiseltvõetavate uurijate töö tulemusi võrreldes on ikka võimalik ühest või teisest sündmusest üsna tõelähedane ettekujutus saada. Tuleb aga arvestada, et ajalooteadus ei anna kiireid vastuseid, ei ole nii, et täna loome mäluinstituudi ja poole aasta pärast panevad nad meile raamatu lauale. Ajaloolase peamine töövahend on võime istuda pikki päevi, nädalaid ja kuid arhiivides. Riskida sellega, et üks juhuslikult leitud fakt võib senise uurimise pealiini täiesti teise suunda pöörata. Ajaloolane ei pea olema väga andekas, küll aga väga kannatlik. Ajaloouurimus reastab ja kõrvutab fakte, selgitab välja, miks üks või teine otsus langetati, ja alles viimases järjekorras annab hinnangu. Hinnanguid andes peame meeles pidama, et teeme seda praeguste teadmiste pinnalt. Uurimus ühe ja sama sündmuse või isiku kohta võib tõepoolest anda ka vastandliku tulemuse. See ei tähenda, et üks uurijatest valetas, vaid see ongi ajaloo eripära. Kõik oleneb sellest, mis faktid ja allikad konkreetsele uurijale töö tegemise ajal kättesaadavad olid. Ajaloolased omavahel üksteist tavaliselt valetajaks ei risti, küll teeb seda mõnikord avalikkuse esindajana meedia. Vaidlusalune küsimus moodustab sealjuures tavaliselt mitmesajaleheküljelisest uurimusest paar lehekülge.

Teine sageli esitatav soov on, et ajaloolased öelgu, kuidas asi tegelikult oli. Kirjutagu raamat, mida me omal maal või piiri taga kui meie õiget ajalugu esitada võiksime. Loomulikult vajab Eesti ajalooteadus tuge, et uurida seni uurimata valdkondi, kaasa arvatud lähiajalugu. Kui seda aga teha taotlusega objektiivsusele, läheb kümneid aastaid, pilt ei tule mustvalge, ajalooteadus ei eralda sikke lammastest, nagu üks osa meist ehk sooviks.

Eesti Vabariigi 90. aastapäev on meid kõiki pannud mõtlema meie ajaloole. Selle numbri esees kirjutab ajaloolane Marek Tamm, kuidas toimib meie ajaloomälu ja kuidas see narratiivne muster on kujunenud. Meie ajaloomälu on kahtlemata meie eneseksolemisel nii üksikisikuna kui ka riigina väga olulist rolli mänginud. Essee autorit tsiteerides:

“Riik, mis on kindlustanud oma iseseisvuse, peaks julgema hinnata kriitilise pilguga neid lugusid, mis ta on oma sünniloost meisterdanud. Eesti rahvuse järjepidevus pole mitte ajalooline tõsiasi, vaid kultuuriline konstruktsioon. See tugineb esmajoonel narratiivsele loogikale, kus eelnev seletab järgnevat. /.../ Selle mustri teadvustamine ja kriitiline eritlus on

kahtlemata oluline ülesanne, mis seisab meil ajaloolaste ja kodanikena alles ees. Tõenäoliselt loob see ühtlasi viljakamad eeldused võimalike "mälu konfliktide" vältimiseks, mis Eesti ühiskondlikku arengut on viimastel aastatel iseloomustanud. Oma ajalugu oleme viimastel aastatel varasemast paremini tundma õppinud, nüüd tuleks meil õppida tundma meie ajalooliste teadmiste päritolu ja kujunemisloogikat."

Vajadus probleeme mitmetahulisemalt käsitleda on ka seekordse erakondade rahastamise teemalise vestlusringi üks järeldotsi. Ajakirjanduses ilmuv viitab järjekindlalt sellele, et rahastamine ei ole läbipaistev, valitseb pidev oht korrumppeerunud tehinguteks. Seda on võimendanud ka praegu Riigikohtus lõpplahendust ootav õiguskantsleri kaebus. Erakonnad omakorda näivad olevat äraootaval positsioonil. Samal ajal puudub ratsionaalne, argumenteeritud debatt. Kõigi probleemide lahendajana nähakse kontrollorgani loomist. Aga kas on ikka selgelt mõeldud, millised volitused peaksid sellel organil olema, et kindlaks teha ja karistada võimalike sooritatud patutegude eest. Pigem tuleks välja selgitada allikad, kust raha parteide kassadesse kõrvalt ja kontrollimatult voolab. Ja olulisem – kontrollorgan võib olla, aruandeid peab esitama, küsimus on ikka ja jälle poliitilises kultuuris. Parteid peaksid suutma saavutada kokkuleppeid, mida ka avalikkus on valmis aktsepteerima.

Sellest numbrist leiab lugeja artiklid majandusolukorra, integratsiooni ja regionaalpoliitika kohta, ülevaate põhiseaduslikkuse kohtulikust järelevalvest. Käsitletakse keskkonnaõiguse teemasid, *online*-foorumite mõju ja maksumoraali. Juttu on kodanikuühiskonna sihtkapitalist ning lugeda saab akadeemik Viktor Palmi mälestusi Boriss Jeltsinist.

Eesti Vabariik saab kohe 90-aastaseks, katkestuste tõttu ajaloos on meil vahel keeruline endale oma riigi vanust teadvustada. Kui mõtleme tagasi ajale, mil Eesti riik sündis, tundub, et toleaeagsed otsustajad tegid suurepäraseid ja ainuõiged valikud. Teisiti poleks saanudki käituda ... Meie argiteadvus mäletab kolme nime – Vilms, Konik ja Päts. Ometi on otsustajaid mitu korda rohkem. Ajaloo määravatel hetkedel mõjutavad lõpptulemust nii need, kes on poolt, kui ka need, kes on vastu. Ning otsustajad ei tea ette oma otsuste tagajärgi. Ehkki kroonikakaadrid on sageli mustvalged, on ajalugu ise alati värviline, sisaldades eneses ka pooltoone. Soovin, et mõtleksime enam sellele, et elamegi Eesti ajal ja et see aeg kestab.